

Список використаних джерел:

1. Дашко В. Діяльність польського партизанського руху на території Західної України в роки Другої світової війни: історіографія дослідження. *Збірник тез виступів учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті» присвяченої 90-річчю від дня народження С. Я. Дем'янчука*. 2015. С. 7-10. URL: <http://dspace.regi.rovno.ua:8080/jspui/handle/123456789/1250>
2. Дашко В. Діяльність польського партизанського формування під командуванням Роберта Сатановського. *Грані*. 2015. № 9(125). С. 112–117. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/view/317/324>
3. Жив'юк А., Кравчук Д. Поляки в радянському партизанському русі на території Райхскомісаріату Україна (на прикладі діяльності з'єднання Роберта Сатановського). *Волинь і волиняни у Другій світовій війні: збірник наукових праць*. 2012. С. 383–389. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/8886/1/jyviuk.pdf>
4. Кравчук Д. Польські формування у радянському партизанському русі на території Західної України (середина 1942 – перша половина 1944 рр.). *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2014. № 40. С. 145–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npifznu_2014_40_27
5. Сергійчук В. Трагедія Волині: причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. 2009. 200 с.
6. Сорока Ю. Польсько-українське протистояння на Волині у 1943 року. *Краєзнавство*. 2011. № 2. С. 301–305. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/32386>

Сосницька Л.С.

*асистент кафедри всесвітньої історії та філософії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки*

МАТЕРІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ШКІЛЬНИЦТВА ВОЛИНИ В ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ

Забезпечення якісного навчально-виховного процесу неможливе без відповідної матеріальної бази шкіл, що містить в собі: шкільні приміщення, класні кімнати, навчальні матеріали, підручники тощо.

Друга світова війна та німецька окупація завдали величезної шкоди усім сферам життя країни. Освіта та шкільництво, зокрема, не стали винятком. Матеріально-технічна база шкіл Волині в перші повоєнні роки перебувала у незадовільному стані. Руйнація спричинена тривалими військовими діями лише одна з причин цього, інша ж полягає в недостатній матеріально

технічній базі шкіл області в довоєнний період, де більшість приміщень були лише пристосованими до навчання [1, с. 134].

За час окупації Волині гітлерівською Німеччиною шкільні приміщення або були знищені повністю, або були пошкоджені так, що вимагали капітального ремонту. Наприклад, в Колківському районі де до війни було 56 шкіл, в 1944 р. залишилося 26, решта було спалена чи зруйнована і відновленню не підлягала. В Луцькому районі спалено і знищено 6 шкіл, в Теремнівському – 11, в Сенкевичівському – 17, в Рожищенському – 7 [2, арк. 3]. Всього ж по області зовсім знищено 302 школи, частково зруйновано – 246 [3, арк. 13]. Окрім того були випадки використання шкільних будівель не за призначенням. В селі Борохів Теремнівського району в приміщенні школи була церква, а в с. Затурці Озютичівського району – військова частина [4, арк. 16]. Недостатня кількість шкіл була причиною навчання в дві зміни.

У 1944–45 навчальному році у Волинській області було відновлено роботу 783 шкіл в яких навчалось 81834 учні. Не було відновлено роботу 196 шкіл де повинно було навчатися бл. 30 тис. учнів. Значних зусиль щодо відновлення роботи шкіл докладали самі вчителі, учні та батьки. Подекуди проведення ремонтних робіт покладалося лише на місцеве населення та усю громадськість області. Так, наприклад, у відбудові шкіл м. Володимир-Волинського активну участь приймала залізнична станція, ДЕПО та військова частина [5, арк. 7].

Попри це нових шкіл в області в перші повоєнні роки не зводили, а намагалися ремонтувати старі приміщення. В сільській місцевості де кількість класів була невеликою використовували звичайні сільські хатини які при цьому не могли забезпечити жодних санітарно-гігієнічних вимог і навіть достатнього природного освітлення чи опалення. Багато закладів освіти не були забезпечені ємкістю для питної води та вбиральнями, що ставало причинами розповсюдження інфекційних захворювань, таких як тиф і короста [1, с. 153].

Нестача шкільних приміщень була не єдиною проблемою повоєнного шкільництва Волині. Гостро стояла також потреба палива для шкіл, особливо в перший рік після звільнення області. Не поодинокими були випадки заготівлі палива самими педагогами та учнями шкіл. Так, вчителі та учні м. Луцька разом з батьками в липні 1944 року організовано виїхали в ліс для заготівлі палива де учням було забезпечено одноразове гаряче харчування [6, арк. 15]. Недостатнє фінансування в цьому секторі призводило до того, що школи міста Луцька ще два роки були найгірше забезпечені паливом серед шкіл усієї області [7, арк. 15].

Поряд з тим більшість шкіл Волині були позбавлені і освітлення. Так, з 783 шкіл що працювали в 1944–45 навчальному році в області

лише 24 мали електричне освітлення, решта шкіл освітлювалися газовими лампами. Проте навіть ламп і гасу для них не вистачало що унеможливило вечірню роботу шкіл (табл. 1).

Ще більших руйнувань було завдано шкільному майну. Лише в м. Луцьк перед війною було бл. 5000 парт 385 шаф, 439 столів, шкільні бібліотеки нараховували більше 29300 книжок. З цього майна уціліло 324 парти, 64 шафи, 66 столів і 80 книжок [8, арк. 3]. У 1944–45 навчальному році силами громадськості було зроблено 2896 парт, 2229 столів, 3015 стільців, 56 шаф, 179 дошок, 700 баків для води та інше [9, арк. 14].

Таблиця 1

**Стан забезпечення освітленням шкіл Волинської області
в 1944–45 навчальному році**

	Газових ламп (шт.)	Електричних ламп (шт.)	Електропроводу (м)	Гасу (л)
Потреба	5000	1500	5000	1 млн.
Забезпечено	100	50	100	8000

Джерело: Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 15

Аби забезпечити оптимальні умови для організації навчально-виховного процесу особливої уваги потребували навчальні засоби: підручники, зошити, наочність, канцелярські приладдя. Проте, у період післявоєнної відбудови питання забезпечення шкіл навчальними засобами для органів влади не було в пріоритеті. Саме тому відновленням цієї бази займалися вчителі, учні та батьки. Навесні 1944 року у школи області зовсім не надійшло зошитів [10, арк. 7]. Не надто покращилася ситуація і в наступному 1944–45 навчальному році протягом якого в школи області надійшло лише 17% від загальної потреби зошитів [11, арк. 17].

Болочою лишалася проблема й нестачі підручників, що були найголовнішим джерелом інформації і засобом навчання. В шкільних бібліотеках звільнених районів підручників майже не лишилося. Не було їх і на руках в учнів чи вчителів. На кінець 1944–45 н. р. школи отримали лише 20 % від необхідної кількості підручників [4, арк. 16]. Найкраще підручниками були забезпечені учні 1-4 класів (табл. 2).

Через відсутність букварів, абеток та різних таблиць вчителі самостійно працювали над їх виготовленням. Вчителька Галинівської семирічної школи Рожищенського району Кузь Н. Д. разом з учнями виготовила для всього класу (36 учнів) букварі та абетки. Для нормальної роботи школам не вистачало й олівців, ручок, чорнильниць, чорнила і пер. З необхідних 245 тис. ручок школи області у 1944–45 н. р. отримали лише 6 тис. [12, арк. 18]. Цього катастрофічно не вистачало.

Таблиця 2

**Стан забезпечення підручниками у Волинській області
в 1944–45 навчальному році**

	1-4 клас	5-7 клас	Разом
Потрібно підручників	521740	108140	629880
Завезено протягом навчального року	125513	6681	132194

Джерело: Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 17

Зі збільшенням кількості учнів в школах та тривалості їх перебування в закладах освіти протягом дня постала необхідність в забезпеченні школярів харчуванням. За паланом на 1944–45 навчальний рік потрібно було організувати при 4-х середніх школах їдальні, при 15 семирічних школах буфети з гарячими сніданками і при 29 школах області буфети з чаєм. Проте, фактично протягом року в області відкрили лише 15 буфетів та 1 їдальню в Олицькому районі. Але навіть ті, що діяли буфети продукцією були забезпечені в край погано [13, арк. 12].

Отже стан матеріального забезпечення шкіл Волині в перші повоєнні роки був незадовільним. В першу чергу владою ставилося питання відновлення шкільних приміщень, через що мало уваги приділялося оснащенню навчальних кабінетів, забезпеченню учнів підручниками, зошитами та канцелярським приладдям, організованому шкільному харчуванню. Багато зусиль для відновлення матеріального забезпечення закладів освіти доклали самі педагоги, учні та батьки.

Список використаних джерел:

1. Гриценко М. С. Нариси з історії школи в Українській РСР (1917–1965) / М. С. Гриценко.; за ред. С. А. Литвинова – К. : Рад. шк., 1966. 260 с.
2. Державний архів Волинської області (далі Держархів Волинської обл.). ф. Р-59, оп. 3, спр. 1, арк. 3.
3. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 13.
4. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 16.
5. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 7.
6. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 1, арк. 15.
7. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 15.
8. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 1, арк. 3.
9. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 14.
10. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 1, арк. 7.
11. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 17.
12. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 18.
13. Держархів Волинської обл. ф. Р-59, оп. 3, спр. 5, арк. 12.
14. Сворак С. Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944–1964 рр.) / С. Д. Сворак. – К. : Правда Ярославичів, 1998. – 239 с.